

Undersøkelse om internasjonal sourcing

Mål og omfang

Det overordnede målet med undersøkelsen er å kartlegge næringslivets økonomiske globalisering ved å utvikle ny statistisk dokumentasjon. Politiske beslutningstakere nasjonalt og i EU, og andre interessenter, trenger informasjon om den stadig økende internasjonale organiseringen av selskaper og virkningen av dette. En hovedutfordring for Europa som en følge av globaliseringen er hvordan man sikrer eksisterende arbeidsplasser og skaper nye på et bærekraftig grunnlag.

Undersøkelsen kartlegger ulike sider ved globalisering, som næringslivets flytting av forretningsaktiviteter over landegrensene, motiver og hindringer for å flytte aktiviteter utenlands og konsekvenser for arbeidsplasser i Norge. De to hoveddimensjonene i spørreskjemaet som reflekterer internasjonal organisering av virksomheter, er **forretningsaktiviteter** og **geografisk område**. Det spørres om flytting av forretningsaktiviteter i perioden 1. januar 2014 til 31. desember 2016.

Spørreskjemaet inneholder følgende seks moduler og temaer:

Modul 1: Foretakets konserntilknytning fokuserer på foretakets organisasjonsstruktur. Det bes om informasjon om foretaket tilhører konsern, om foretaket er kontrollert av en annen enhet og lokalisering av den globale konsernspissen.

Modul 2: Foretakets innenlandske aktiviteter fokuserer på foretakets *hovedaktivitet* i Norge. Denne modulen omfatter ikke virksomhetens utenlandske datterselskap, andre tilknyttede virksomheter eller underleverandører. Spørsmålet prøver å fange foretakets *egen oppfatning* av sin hovedaktivitet og ikke registerbasert informasjon. Hovedaktivitet kan forklares som hvilke karakteristiske produkter/tjenester enheten produserer. Det kan også være de produktene/tjenestene som genererer størst inntektsverdi. Spørsmålet er delt inn i to deler, hvor første del er et valg blant fem grupperinger:

- 1) industri
- 2) bygg og anlegg
- 3) varehandel
- 4) tjenesteyting
- 5) annet

Andre delspørsmål spør mer spesifikt innenfor den valgte næringen. Videre i modul 2 blir foretakene bedt om å allokere sine ansatte (antall ansatte) til ulike forretningsaktiviteter. Det skilles mellom hovedaktivitet og støtteaktiviteter. Hovedaktivitet deles inn i to kategorier:

- 1) produksjon av varer
- 2) produksjon av tjenester

Støtteaktiviteter er delt inn i sju grupper, se under definisjoner. Denne inndelingen er gjennomgående i hele spørreskjemaet.

Modul 3: Innenlandsk sourcing av forretningsaktiviteter inneholder et filterspørsmål, om foretaket har drevet med innenlandsk sourcing. Hvis ja, blir foretaket bedt om å presisere hvilke forretningsaktiviteter (jf. modul 2) som er flyttet innad i Norge. Spørsmålene i denne modulen baserer seg på svar fra modul 1 om foretaket tilhører konsern eller ikke.

Modul 4: Internasjonal sourcing av forretningsaktiviteter er hovedmodulen i skjemaet og stiller spørsmål om flytting av forretningsaktiviteter ut av Norge, hvilke aktiviteter som ble flyttet og geografisk område. Det skilles mellom flytting fra foretaket selv og/eller fra underleverandører i Norge. En viktig dimensjon i spørreskjemaet er anslag om antall tapte arbeidsplasser og nyetablerte arbeidsplasser i foretaket på grunn av internasjonal sourcing (spørsmål 4.4 og 4.5). Videre i denne modulen stilles det spørsmål til de foretakene som har flyttet forretningsaktiviteter i perioden; hvilke motiver foretaket har hatt for å engasjere seg i internasjonal sourcing og eventuelle hindringer rundt denne flytteprosessen. De foretakene som ikke har flyttet forretningsaktiviteter til utlandet, blir spurt om internasjonal sourcing har blitt vurdert, og hvis ja, om noen hindre medvirket til at foretaket ikke valgte å flytte ut forretningsaktiviteter.

Modul 5: Tilbakeflytting av forretningsaktiviteter til Norge spør om foretaket har flyttet forretningsaktiviteter tilbake til Norge. Det skilles mellom flytting tilbake til foretaket selv og/eller til andre foretak i Norge. Hvis ja, blir foretakene bedt om å angi de aktuelle forretningsaktivitetene, geografisk område og hvordan tilbakeflyttingen påvirket aktiviteten på det aktuelle område i utlandet. Denne modulen prøver også, i likhet med modul 4, å kvantifisere antall nyopprettede stillinger i foretaket som følge av tilbakeflyttingen. Det siste spørsmålet tar for seg ulike grunner for tilbakeflyttingen.

Modul 6: Internasjonal handel med tjenester er den siste modulen og dreier seg om foretaket har importert eller eksportert tjenester i løpet av 2017. Merk at perioden har endret seg fra 2014–2016 til *året* 2017. Det stilles spørsmål om foretaket har kjøpt (ferdig)varer fra underleverandør i utlandet og videresolgt (ferdig)varen til kunder i utlandet, såkalt mellomhandel i utlandet. Grunnen til at dette spørsmålet stilles, er at det er vanskelig å fange opp slik handel, siden hverken råvarer/innsatsfaktorer eller ferdigvaren krysser norsk grense. Det siste spørsmålet i spørreskjemaet omhandler hvorvidt foretaket har satt bort produksjonen av fysiske varer til underleverandører i utlandet (inklusive foretak i samme konsern).

Definisjoner

Konsern

Et konsern er en gruppe virksomheter som styres av konsernspissen. Det er en sammenslutning av foretak bundet sammen av juridiske og/eller økonomiske koblinger. Et konsern kan ha mer enn ett beslutningsorgan, spesielt for beslutninger rundt produksjon, salg og fortjeneste. Det kan sentralisere visse aspekter av økonomistyring og beskatning. Det utgjør en økonomisk enhet som har myndighet til å fatte beslutninger, spesielt om de enhetene konsernet består av. I den mest omfattende versjonen av et konsern kan det også inkludere datterselskap, søsterselskap, morselskap og joint ventures.

Kontroll

Kontroll innebærer myndigheten til å bestemme en virksomhets generelle politikk ved å velge passende direktører, om nødvendig. I denne sammenheng anses foretak A å være kontrollert av et foretak B når B, enten direkte eller indirekte, kontrollerer mer enn halvparten av aksjonærenes stemmerett eller mer enn halvparten av aksjene.

Indirekte kontroll innebærer at et foretak kan ha kontroll gjennom et annet foretak som har kontroll over foretaket A. Kontroll kan utøves via effektiv mindretallskontroll uten å eie mer enn halvparten av aksjonærenes stemmerett eller mer enn halvparten av aksjene.

Konsernspiss

Konsernspiss er en overordnet juridisk enhet, som ikke kontrolleres direkte eller indirekte av en annen juridisk enhet, og som kontrollerer ett eller flere foretak. I tilfelle multinasjonale konsern kan det bli identifisert globale og innenlandske konsernspisser. Den globale konsernspissen er leder for det multinasjonale konsernet, den innenlandske konsernspissen er leder av den nasjonale delen av konsernet.

Utenlandsk datterselskap

I denne undersøkelsen betyr utenlandsk datterselskap en virksomhet hjemmehørende utenfor Norge, og som respondenten har kontroll over. Se definisjonen av kontroll foran.

Innenlandsk sourcing

Total eller delvis flytting av forretningsaktiviteter (hoved- eller støtteaktiviteter) innenfor Norge i perioden 1. januar 2014 til 31. desember 2016. Disse aktivitetene ble utført internt i foretaket før flyttingen. Innenlandsk sourcing av forretningsaktiviteter innbefatter både flytting til foretak i samme konsern og andre foretak i Norge.

Innenlandsk sourcing inkluderer ikke:

Utvidelse innenlands, for eksempel ved opprettelse av en ny produksjonslinje for hjemmemarkedet uten flytting av forretningsaktiviteter innenlands (hoved- eller støtteaktivitet) eller reduksjon av aktivitet og/eller jobber i respondentens foretak.

Internasjonal sourcing

Total eller delvis flytting av forretningsaktiviteter (hoved- eller støtteaktiviteter) til utlandet i perioden 1. januar 2014 til 31. desember 2016. Disse forretningsaktivitetene ble før flyttingen utført enten:

- internt i eget foretak i Norge eller
- i et annet foretak (underleverandører) i Norge

Internasjonal sourcing av forretningsaktiviteter innbefatter både flytting til foretak i samme konsern og til andre foretak i utlandet.

Internasjonal sourcing inkluderer ikke:

Ekspanjon i utlandet, for eksempel hvis du oppretter en ny produksjonslinje utenlands uten flytting av forretningsaktiviteter til utlandet eller reduserer aktiviteten og/eller arbeidsplasser i respondentens foretak på grunn av ekspansjon.

Hovedaktivitet

Hovedaktivitet kan forklares som hvilke karakteristiske produkter/tjenester enheten produserer for markedet. Det kan også være de produktene/tjenestene som genererer størst inntektsverdi. I undersøkelsen skilles det mellom to typer hovedaktiviteter:

- 1) Produksjon av varer til markedet: Den primære aktiviteten til foretaket er produksjon av fysiske varer til markedet.
- 2) Produksjon av tjenester til markedet: Den primære aktiviteten til foretaket er levering av tjenester til markedet (inkludert handel).

Dersom foretakets hovedaktivitet er flyttet i inn-/utland, bes det om å velge én hovedaktivitet.

Støtteaktiviteter

Støtteaktiviteter er ment å fasilitere produksjonen av varer eller tjenester. Støtteaktivitetene er ikke selv beregnet direkte for markedet/for tredjeparter. Støtteaktivitetene er delt inn i sju grupper:

- 1) *Distribusjon og logistikkfunksjoner* består av transportaktiviteter, lagring og ordrebehandlingsfunksjoner.
- 2) *Markedsføring, salg og kundestøtte*, inkludert helpdesk og callsentervirksomhet. Dette består av markedsundersøkelser, reklame, direkte markedsføringstjenester (telemarketing), utstillinger, messer og andre markedsførings- eller salgstjenester.
- 3) *IKT-funksjoner* inkluderer IT-tjenester og telekommunikasjon. Dette inkluderer maskinvare- og programvarekonsulentvirksomhet, tilpasset programvare, databehandling og databasetjenester, vedlikehold og reparasjon, web-hosting, andre datarelaterte og informasjonstjenester. Standard programvare og maskinvare er ikke inkludert.
- 4) *Administrasjons- og ledelsesfunksjoner* inkluderer juridiske tjenester, regnskap, bokføring og revisjon, forretningsførsel og rådgivning, HR-ledelse (f.eks. opplæring og utdanning, rekruttering av ansatte, midlertidig personell, lønnsforvaltning, helse og medisinske tjenester), finansierings- og forsikringstjenester. Inkludere også anskaffelsesaktiviteter.
- 5) *Ingeniør- og andre tekniske funksjoner*: Ingeniør- og andre tekniske tjenester, teknisk rådgivning, testing og sertifisering samt designtjenester.
- 6) *Forskning og utvikling (FoU)*: Intern forskning og eksperimentell utvikling, inkludert programvareutvikling (som en støttefunksjon).
- 7) *Andre støttefunksjoner* er alle andre funksjoner som ikke er nevnt tidligere, inkludert produksjon som sekundær aktivitet for tjenesteforetak.

Antall ansatte

Modul 2 og 4 inneholder spørsmål om antall personer som er ansatt i det responderende foretaket, men ikke i tilknyttede selskaper (for eksempel i datterselskap i Norge eller utlandet).

Antall ansatte er definert som det totale antall personer som arbeider i respondentens foretak ved utløpet av 2016:

- inklusive arbeidssinnehavere, samarbeidspartnere som regelmessig arbeider i enheten og ubetalte familiarbeidere som arbeider regelmessig i enheten, samt
- personer som arbeider ute hos en annen enhet, men som blir betalt av respondentens foretak (f.eks. salgsrepresentanter, leveransepersonell, reparasjons- og vedlikeholdsteam)
- ansatte inkluderer også personer som ikke er i arbeid for en *kort* periode (for eksempel sykefravær, permisjoner og lignende), og også de som er i streik
- det inkluderer også deltidsarbeidere i henhold til loven i det aktuelle landet og som er på lønnslisten, samt sesongarbeidere, lærere og hjemmearbeidere på lønnslisten

Ansatte inkluderer ikke de som er fraværende for en ubestemt periode.

Stillinger

En stilling er en aktivitet/yrke/oppgave, ofte regelmessig og utført i bytte for betaling, men kan også være uregelmessig, deltid og ubetalt. Stillingen utføres i respondentens foretak.

Stillinger fjernet

Informasjon om stillinger fjernet (tapt) på grunn av internasjonal sourcing etterspørres under modul 4. Det skal bemerkes at vi ber om et estimat om totalt antall (brutto) innenlandske stillinger tapt i respondentens foretak som følge av internasjonal sourcing av aktiviteter.

Vennligst ikke ta med antall tap av innenlandske stillinger i foretaket som har skjedd av andre grunner (for eksempel innenlandspermitteringer, dårlig forretningscyklus etc.) enn internasjonal sourcing.

Det kan også være at selv om stillinger/forretningsaktiviteter er flyttet til utlandet, kan de som tidligere utførte disse aktivitetene fortsatt være ansatt i selskapet og utføre andre oppgaver (det kan også være nye oppgaver knyttet til stillinger opprettet på grunn av internasjonal sourcing). I disse tilfellene skal stillingene fortsatt være betraktet som tapte.

Stillinger opprettet

Informasjon om stillinger opprettet på grunn av international sourcing blir etterspurt under modul 4, og i modul 6 om tilbakeflytting av forretningsaktiviteter fra utlandet til Norge. Det skal bemerkes at vi ber om et estimat om totalt antall (brutto) innenlandske stillinger opprettet i foretakene som følge av internasjonal sourcing av aktiviteter og tilbakeflytting.

Vennligst ikke inkluder innenlandske stillinger som er opprettet i foretaket av andre grunner, som for eksempel:

- ekspansjon i utlandet ved opprettelse av en ny produksjonslinje uten flytting av hovedaktivitet eller støtteaktivitet eller
- ekspansjon i utlandet ved reduksjon av aktivitet og/eller arbeidsplasser i respondentens foretak

Stillinger som krever høyere utdanning

Stillinger som krever høyere utdanning omfatter ekspertyrker som fagpersoner, ledere, seniormedarbeidere, forskere eller andre tekniske yrker, generelt ansatte personer med høyere utdanning. Spørsmålet er formulert på denne måten, da det ikke er hensiktsmessig å ha det eksakte utdanningsnivået av stillingene, da hovedpoenget er å forstå i hvilken grad mer kunnskapsintensive arbeidsplasser har blitt hentet internasjonalt.

Geografisk inndeling:

EU-15: Belgia, Danmark, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Luxembourg, Nederland, Portugal, Spania, Storbritannia, Sverige, Tyskland og Østerrike.

EU-13: Bulgaria, Estland, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn.

Andre europeiske land (utenom Norge): Albania, Bosnia-Hercegovina, Hviterussland, Island, Makedonia, Montenegro, Russland, Serbia, Sveits, Tyrkia, og Ukraina.

USA og Canada.

Sentral- og Sør-Amerika, inkludert Brasil og Mexico.

Kina

India

Andre asiatiske land (Japan, Korea, Vietnam etc.), og Oseania (inkludert Australia og New Zealand).

Resten av verden: land ikke inkludert andre steder, for eksempel Midtøsten og Afrika.

Mellomhandel

Med mellomhandel menes kjøp og videresalg av ferdigvarer i utlandet. Et eksempel er hvis en norsk oppdragsgiver kjøper en ferdigvare fra en underleverandør i utlandet og videreselger varen til en ny kunde i utlandet uten at hverken råvarer eller ferdigvaren krysser norsk grense. Underleverandøren kostnadsfører utgifter til råvarer og inntekter fra salg av ferdigvaren, mens den norske oppdragsgiveren får inntekten sin ved å selge varen videre.